

Концепція дискурсів і лінгвістичний психоаналіз Ж. Лакана

Є. В. Нелін

Інститут професійної супервізії, Київ, Україна
Corresponding author. E-mail: ievgen.nelin@i.ua

Paper received 14.11.20; Accepted for publication 25.11.20.

<https://doi.org/10.31174/SEND-PP2020-239VIII95-21>

Анотація. У статті розкриваються ключові ідеї Ж. Лакана щодо розвитку особистості і психоаналітичної педагогіки. Встановлено, що агітуючи за повернення до фрейдизму, Ж. Лакан розробив власну модель організації психіки, яка ґрунтувалася на реальному, уявному і символічному аспектах. Обґрунтовано, що у 1968 р. Ж. Лакан представив свою концепцію дискурсів (форм соціальної взаємодії), в основу якої поклав ідею Г. Гегеля про взаємодію раба і господаря, а також ідеї К. Маркса про панування світового капіталу.

Ключові слова: дискурс; Жак Лакан; психоаналіз; психоаналітична педагогіка; стадія дзеркала.

Вступ. Відомий італійський науковець У. Еко переконав, що неможливо вивчати ідеї З. Фрейда у відриві від популярних тлумачень, запропонованих ревізіоністами-американцями і структуралістами-французами [1, с. 34]. Якщо до перших традиційно відносили представників Еґо-психології і неофрейдизму, то найбільш відомим послідовником З. Фрейда у Франції вважається Ж. Лакан, ідеї якого формували науковий світогляд і вектор розвитку культурології, психіатрії, соціології, лінгвістики і психоаналізу другої половини ХХ ст. Як зазначає російський лаканіст В. Мазін – «Після Фрейда лише Лакану вдалося викликати подібну повагу і нерозуміння інших, таку ж безмежну любов і ненависть оточуючих» [2, с. 5]. Творчі доробки Ж. Лакана і до сьогодні багатьом здаються алогічними і беззмістовними, однак, подібно З. Фрейду, ідеї Ж. Лакана ніколи не мали однозначного тлумачення, оскільки визначалися не чіткими дефініціями, а динамічним співвідношенням різних теорій, термінологічне наповнення яких залежало передусім від позиції інтерпретатора [2, с. 6–

7].

Мета статті – систематизувати ідеї Ж. Лакана щодо концепції дискурсів і соціальної взаємодії у контексті психоаналітичної педагогіки.

Результати дослідження. Постать Ж. Лакана завжди символізувала небезпеку ідейних протиріч і розкол психоаналітичних організацій. Ж. Лакан був відомим ученим і «шаманом», математиком і поетом, актором і філософом. В його особистості співіснували і постійно між собою сперечалися різні персони, одна з яких проводила семінари і створювала школи, а інша – прагнула до шокінгу і нонконформізму [3, с. 115]. Попри несистемність ідей і відсутність цілісної теорії, у працях послідовників Ж. Лакана можемо віднайти періодизації його творчості. Зокрема М. Боуї в основу періодизації поклав еволюцію ідей Ж. Лакана; Д. Муліньо – пануючу філософську концепцію, якою цікавився Ж. Лакан у певний період своєї діяльності, а Ж.-П. Жильсон – топологію [4, с. 15].

Таблиця 1. Періодизації творчості Ж. Лакана

Етап	Еволюція ідей Ж. Лакана	Орієнтація Ж. Лакана на філософські ідеї	Топологія творчості
1930 – 1940-і роки	Дослідження нарцисизму; стадія дзеркала; вчення про інтерсуб'єктивність і суб'єкт бажання	Ідеалізм Г. Гегеля; неогегелянство А. Кожева; ніцшеанство Ж. Батая	Прелімінарії
1950-і роки	Психолінгвістика і вчення про суб'єкт мови	Лінгвістика Ф. де Соссюра; екзистенціалізм М. Хайдеггера	Структура бажання
1960-і роки	Вчення про три реєстри психіки (Реальне, Уявне і Символічне)	Рационалізм Р. Декарта	Вчення про користування
1970-і роки	Патернальне означаюче; вчення про суб'єкт симптому	Платонізм і філософія Арістотеля	Сублімація симптому

Протягом 1930-х рр. теоретична діяльність Ж. Лакана була зосереджена на проблемах нарцисизму та уявних ідентифікацій, що призвело до розробки концепції «стадії дзеркала», в основу якої було покладено тезу З. Фрейда, що у житті кожної людини завжди присутній Інший, а тому власне Я формується за зразком іншої людини. Ж. Лакан встановив, що в однорічній дитини виникає перша самоідентифікація тоді, коли дитина починає впізнавати себе у дзеркалі [5, с. 134]. «Стадія дзеркала» Ж. Лакана була першою теорією, в якій розкривалася особливість психічних процесів немовля у доедипальний період [6, с. 661]. Головний висновок «стадії дзеркала», який Ж. Лакан хотів донести до аналітиків, полягав у тому, що Еґо не є ані синонімом людського суб'єкта, ані центром свідомості,

однак характеризується «хибними знаннями» та «ілюзорним розумінням», при цьому є джерелом усіх захисних механізмів і самовідчуження. Таким чином, Еґо, згідно ідей Ж. Лакана, лише прагне до постійного заміщення втраченого об'єкта бажання, яке приховано у сфері позасвідомого [7, с. 27].

Захоплення філософією, поезією і різними мовами спонукало Ж. Лакана до розробки теорії порожньої і повної мови, в основі якої ідея М. Хайдеггера про відмінність між мовленням [з нім. – *Rede*] і балаканиною [з нім. – *Gerede*]. Під час одного із семінарів (1953) Ж. Лакан пояснює, що повна мова, яка наповнена словом, формулює істинний (символічний) вимір, тоді як порожня – уявний вимір, в якому відчужені мова і бажання. Тому одне із завдань психоаналізу – створити

умови для повної мови. Того ж 1953 р. у Римі Ж. Лакан виступив з доповіддю «Функція і поле мовлення і мови у психоаналізі» і представив спільноті психоаналітиків «третю топіку», яка доповнила дві топіки З. Фрейда і складалася з трьох порядків – уявного, символічного і реального. *Уявне* – це своєрідний аналог Фрейдівського Его, яке представлене психічними уявленнями про життєві потреби; *символічне* ототожнюється з соціальним і культурним контекстом, а *реальне* – подібне Фрейдівському Id і виступає як щось чуже і вороже суб'єкту [5, с. 130]. Не ставлячи собі за мету детально описати поєднання цих порядків, розкриємо їх сенс у контексті психоаналітичної педагогіки.

Теорія Ж. Лакана пронизана серією метафор, параномазій і каламбурів. Однією з найбільш вживаних є метафора уявного «іншого» і символічного «Іншогого». Великий «Інший» – найвища символічна інстанція (доля, закон, порядок, традиція тощо), а також символ втілення батьківських персонажів та інших об'єктів бажання дитини [8, с. 194]. Великий «Інший» – це прототип істини, яка не підлягає перевірці чи критиці від маленького «іншого» – звичного суб'єкта, який протиставляє себе «Іншому», при тому, що є дзеркальним відображенням «Іншого» і продуктом його культури. Символічний «Інший» є сукупністю соціальних установок, норм, приписів і заборон, які дитина засвоює у готовому вигляді від народження і не піддає сумніву. Першим «Іншим» для дитини є батьки і зокрема Батько, від якого дитина пізнає соціальні закони і навички культурної взаємодії [8, с. 196]. Таким чином, великий «Інший» – це джерело наповнення несвідомої сфери маленького «іншого», який вбирає знання і норми культури завдяки мові і мовленню оточуючих «Інших».

Фігури батьків в ідеях Ж. Лакана також мають уявне, символічне і реальне смислове наповнення. Пропагуючи ідею «Назад до Фрейда» під час семінару «Значення фалоса» (1958) Ж. Лакан розкриває одне з центральних понять психоаналізу – фалічність, під яким розуміє як прийняття людиною своєї статі, так і символічний атрибут «Іншого», яким прагне оволодіти маленький «інший» і здобути собі славу [9, с. 144]. «Уявний» батько, – у розумінні Ж. Лакана, – це батько, який викликає захоплення у дитини і має в її уяві перевагу перед матір'ю. Про такого «уявного» батька дитина зазвичай говорить хвалюючому: «а ось мій батько...», «а у мого батька...» тощо. У свою чергу «уявна» матір – це всемогутня жінка, яка задовольняє потреби дитини, однак надмірно контролює її, прагнучи постійно підтримувати свою фалічність. Така матір, у розумінні лаканістів, не наділена сексуальністю, зазвичай конкурує з чоловіками і своїми діями породжує у дитини відчуття постійної тривоги.

З початком пубертатного періоду «уявний» батько змінюється для дитини на «символічного», який представляє собою закон і порядок. Період сепарації підлітка від батьків не можливий без обезцінювання батьківських законів, і тому результатом проходження пубертату для дитини має бути формування образу «реальних» батьків, які насолоджуються спільним життям і є зразком сімейних відносин. Спостерігаючи за «реальними» батьками у дитини виникає почуття сексуальності, тому наявність зразкового досвіду батьків є необхідною передумовою для побудови стійких міжособис-

тисних відносин у майбутньому. У гіршому випадку дитина буде моделювати подальші відносини за принципом «батько–донька» / «матір–син», і тому, в умовах кризи підліткового віку, батьки повинні бути для дитини прикладом для подальшого наслідування, а однолітки – рівноправними партнерами. Попри те, що у статті про «сімейні комплекси» (1938), яку Ж. Лакан написав на прохання А. Валлона для французької енциклопедії, він не розкрив проблему формування образу батьків у психіці дитини, ці ідеї активно розроблялися ним у контексті «третьої топіки».

Ж. Лакан ніколи не хотів публікувати свої семінари, і тому, окрім дисертації, у нього не було друкованих праць. Водночас, бажання слави і світового визнання спонукали Ж. Лакана до змін і він погодився на пропозицію видавництва «Seuil» опублікувати свої доповіді після розшифровок стенограм і редагування текстів. Багаторічний доробок Ж. Лакана було представлено у праці «*Ecrits*», до якої увійшли 28 статей і 5 есе. Книга Ж. Лакана мала великий попит і за рік витримала два перевидання із загальним тиражем у 275 000 копій [10, с. 276–279]. Окрім того, що публікація книги наново звеличила Ж. Лакана, зробивши його одним із найбільш впливових філософів Європи, так ще і критики вбачали в його ідеях популяризацію «лівих» лозунгів і заклик до революції. У свою чергу Ж. Лакан, який протягом життя чинив супротив системі, академічному середовищу і формалізму, продовжив давати привід для критики зауважуючи, що революція є важливішою за лекції [4, с. 288]. Тому, в умовах протестних настроїв «Травневої революції» 1968 р., ідеї Ж. Лакана були сприйняті студентами на рівні з ідеями маоїзму як найбільш радикальні для зміни політичного ладу.

Однак, попри своє невтручання і критику протестних настроїв, Ж. Лакан став одним із ідейних натхненників Великої французької революції. Навіть факт того, що Ж. Лакан не вбачав у протестах того сенсу, який вбачали студенти, і не поділяв їх захоплення маоїзмом, не завадили йому стати найбільш популярним французьким філософом ХХ ст. Щодо протестних настроїв 1968 р., то Ж. Лакан характеризував їх як прояв «суспільної істерії», оскільки мітингарі прагнули не зруйнувати стару систему, а лише змінити свого «господаря» і у підсумку підкоритися йому. У 1968 р. Ж. Лакан провів семінар «Інша сторона психоаналізу», в якому переосмислив концепцію К. Маркса про капіталістичну експлуатацію особистості і розкрив власну концепцію чотирьох дискурсів (форм соціальної взаємодії) – господаря, університету, істерика та аналітика. Під час свого виступу у травні 1968 р. Ж. Лакан сказав протестувальникам: «Те, до чого ви як революціонери прагнете, це господар. І ви його отримаєте» [10, с. 260].

Згідно з представленою моделлю соціальних взаємовідносин, основним є дискурс господаря, тоді як інші дискурси є похідними від нього. Головне місце у дискурсі господаря посідає панівне означаюче і вертикальна ієрархія взаємин, тоді як у університетському дискурсі – знання, в істеричному – розщеплений суб'єкт (симптом), а в аналітичному – об'єкт причина-бажання [2, с. 152]. Дискурс господаря у розумінні Ж. Лакана є прототипом авторитаризму і деспотизму. В ідеях Ж. Лакана господар сприймає себе як всезнаючий суб'єкт, сила якого у знаннях. Наявність знань

дозволяє господарю контролювати своїх рабів і експлуатувати їх для отримання нових знань, які господар присвоює собі. У дискурсі господаря поєднуються три потоки – знання, капіталу і лібідо. Логіка панування господаря полягає у підкоренні раба, який, завдяки своїми знанням, усе життя працює на зміцнення машини капіталізму. Отже, дискурс господаря являє собою як економічну, так і інтелектуальну експлуатацію раба, що дозволяє лаканістам стверджувати, що зразкові пролетарії ХХ ст. еволюціонували сьогодні у когнітаріїв, а дискурс господаря, за формою правління, став ідентичний абсолютній монархії, яка змогла підкорити мережу феодальних взаємовідносин.

Дискурси, у розумінні Ж. Лакана, мають рухомий характер. Наприклад, якщо повернути дискурс господаря на $\frac{1}{4}$ проти годинникової стрілки, то отримаємо дискурс університету, в якому деспотичного господаря змінюють знання. Дискурс університету у Ж. Лакана є одним із проявів деспотичної машини капіталізму, у системі якого відбувається інституційна легітимізація господського типу знання або ідеології [11, с. 39]. Навіть більше, університет є «капіталістичною мутацією» господаря [10, с. 212], а студенти – доданою вартістю університетського продукту, який експлуатує машина капіталізму для отримання свого прибутку. Імперативний лозунг неогуманістів, – на думку Ж. Лакана, – «Навчайся та рухайся вперед до нових знань!» є механізмом, який перетворює викладача і студента у нових об'єктів капіталістичної експлуатації.

В університетському дискурсі пара студент-викладач є аналогом пролетарія, тоді як університет – це господар, який отримує додану вартість і привласнює собі їх час і знання. В дискурсі університету «...пролетарій не лише піддається експлуатації – він той, у кого забирається функція знання» [10, с. 186]. При цьому, Ж. Лакан іронізує зі студентів-гуманітаріїв, яких називає «неуками», оскільки вони, у порівнянні з іншими робітниками, не створюють жодного товару, який можна споживати у готовому вигляді. Випускник гуманітарного університету, – стверджує Ж. Лакан, – перебуває в ілюзорній повноті знань і позиціонує себе як фахівця, який володіє істинними знаннями і необхідними компетентностями. Однак, єдине, що дійсно має випускник – це знання «Іншого», які передаються маленькому «кіншому» для подальшого панування над ним машиною капіталізму в особі господаря [10, с. 131]. Попри те, що Ж. Лакан мав велику популярність серед інтелектуальних еліт Європи, і його семінари відвідували такі відомі філософи ХХ ст. як Л. Альтюссер, Р. Барт, Ж. Бодрійяр, Ж. Дерріда, Ж. Іполіт, К. Леві-Строс та ін., офіційна наука і впливові психоаналітичні групи критично ставились до його ідей. У підсумку, у березні 1969 р., Ж. Лакану було заборонено проводити свої семінари у Нормальній школі Парижу під приводом того, що його ідеї мали світський характер і не несли жодної наукової цінності [4, с. 291].

У 1972 р., виступаючи перед студентами Міланського університету, Ж. Лакан впроваджує у свою концепцію дискурсів п'яту форму соціальної взаємодії – капіталістичний дискурс, в якому головне місце посідають знання технонауки, які обіцяють людині, начебто, заповнити постійну нестачу знань і матеріальних ціннос-

тей. Як зазначає В. Константюк, до появи капіталістичного дискурсу усі форми соціальної взаємодії вибудовувалися через нестачу чогось, однак, в сучасних умовах, коли наука представляє собою капіталізм знання, нові взаємини вибудовуються через «надлишкове задоволення» і постійне накопичення. Капіталістичний дискурс пропагує сьогодні безмежне щастя, цілісність і досконалість особистості, яка в умовах консюмеризму відчуває, що може з надлишком задовольнити усі свої потреби [12, с. 134]. Суб'єкт капіталістичного дискурсу – це істерик без істерики, оскільки він, як клієнт, «завжди правий» і має право засвідчити свою нестачу і задовольнити її.

Капіталістичний дискурс ґрунтується на тому, що суб'єкт, який перебуває у пошуках істини, звертається до наукового та експериментально перевіреного знання, яке залишається єдиним джерелом достовірної інформації в умовах культури консюмеризму. Усе інше, що не піддається розумінню в науковому полі, вилучається капіталістичним суб'єктом з розгляду. Озброївшись засобами технонауки, суб'єкт вважає себе господарем, який має повне уявлення про світ і навколишню дійсність. Однак, суб'єкт сучасного капіталізму в дійсності не усвідомлює, що він лише продукт діяльності господаря [11, с. 42].

Для Ж. Лакана будь-які знання є механізмом влади, безпосереднім носієм і представником якої є учитель. Через це врахування учителем позасвідомої сфери психіки під час навчання має позбавити освітній процес від традиційного домінування учителя над учнем, знівельовавши жорстку рольову дихотомію [13, с. 80]. При цьому гуманізм, яким пронизані усі відомі теорії виховання, публічно критикується Ж. Лаканом. Зокрема у своїй промові 1955 р. Ж. Лакан зазначає: «Станом на сьогодні слово *гуманізм* досі представляє собою мішок, у якому тихо гниють звалені до купи трупи [...] революційних поглядів на людину» [14, с. 296].

Період післялаканивського психоаналізу у Франції пов'язаний з його відмежуванням від психології, оскільки лікування неврозів за допомогою пригадування забутих травматичних переживань досі викликає багато заперечень в інтелектуальній спільноті Франції. Однак, за межами країни, ідеї Ж. Лакана активно досліджуються у контексті глобалізації, постмодернізму, капіталізму і неоімперіалізму. Зокрема, найбільш відомий інтерпретатор ідеї Ж. Лакана сьогодні – С. Жижек, розвиваючи думки свого учителя про університетський дискурс, зауважує, що логіка педагогічного процесу полягає у тому, щоб з «несоціалізованої» («неприрученої») особистості сформувати покірний суб'єкт, прищепивши йому, «під нейтральною маскою» вільного доступу до знання, залежність від господаря. Таким чином, у розумінні сучасних лаканістів, дискурс університету є зразком гегемонії бюрократичного тоталітаризму і капіталізму, оскільки вміло поєднує біотехнології, нанотехнології, політику, управління, фінанси та ін. [15].

Висновки. Однією із головних звитяг Ж. Лакана була дебіологізація ідей З. Фрейда і поширення психоаналізу у гуманітарні науки. Ж. Лакан відійшов від класичної практики інтуїтивних актів (інсайтів) і проголосив тріумф мови у психоаналізі. Він переконував, що несвідоме структуровано як мова і є дискурсом «Іншо-

го». Протягом життя Ж. Лакан активно критикував т. зв. «американізовану» Его-психологію за відхід від положень класичного психоаналізу і роботу на адаптацію особистості людини до «американського способу життя». Окрім того Ж. Лакан критикував ідеї «неофрейдистів» за викривлення ідей З. Фрейда і бажання здобути популярність за рахунок інших. Надихаючись ідеями фрейдизму Ж. Лакан розробив багато психоаналітичних положень, з-поміж яких «стадія дзеркала»,

концепція п'яти дискурсів, триада психічного апарату у форматі «Реального, Уявного і Символічного», які поєднані кільцями Борромео, теорія структурного психоаналізу та ін. В умовах активного розвитку дистанційної освіти, перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні ідей Ж. Лакана щодо подальшого функціонування університетів і діджиталізації суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Эко У. Как написать дипломную работу. Гуманитарные науки. – М.: Книжный дом «Университет», 2003. – 2 изд. – 240 с.
2. Мазин В. Введение в Лакана. Нежин: ООО «Издательство «Аспект-Поліграф», 2010. 212 с.
3. Автономова Н. С. Лакан: возрождение или конец психоанализа? Бессознательное: природа, функции, методы исследования / Под ред. А. С. Прангшвили. Т. 4. – Тбилиси, 1978.
4. Дьяков А. В. Жак Лакан. Фигура философа. – М.: Издательский дом «Территория будущего», 2010. 560 с.
5. Вертель А. В. Погляд на особистість у структурному психоаналізі. Особистість у розвитку: психологічна теорія і практика: монографія. – Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. С. 128–142.
6. Стороженко Н. В. Нарциссизм и стадия зеркала. Психология и психотехника. 2013. № 7 (58). С. 652–662. DOI: 10.7256/2070-8955.2013.7.8032
7. Лакан Ж. Инстанция буквы в бессознательном или судьба разума после Фрейда. Консультативная психология и психотерапия. 1996. Т. 4. № 1. С. 25–58.
8. Петрушкевич А. Несвідоме в концепції Ж. Лакана: дискурс
9. Іншого/дискурс культури. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер.: Філософія. 2012. № 11. С. 193–200.
10. Evans D. An introductory dictionary of Lacanian psychoanalysis. Routledge, 1996, 264 p. Doi: <https://doi.org/10.4324/9780203135570>
11. Лакан Ж. Изнанка психоанализа. Кн. 17. М.: Логос, 2008. 266 с.
12. Наумова Е. И. Концепция дискурсов Лакана: знание, наука, университет. Вестник Ленинградского государственного университета им. А. С. Пушкина. 2015. Т. 2. С. 36–43.
13. Константюк В. Дискурс университета и судьба знания в эпоху дигитализации. Перекрёстки. № 1. 2018. С. 129–142.
14. Огурцов А. Антипедагогика: вызов постмодернизма. Высшее образование в России. 2002. № 5. С. 79–86.
15. Лакан Ж. Семинары. Кн. 2. «Я» в теории Фрейда и в технике психоанализа (1954/55). М.: Издательство «Гнозис», Издательство «Логос», 1999. 520 с.
16. Zizek S. Jacques Lacan's Four Discourses. Режим доступа: <https://www.lacan.com/zizfour.htm>

REFERENCES

1. Eco U. Kak napisat diplomnuyu rabotu. Gumanitarnye nauki [How to write a thesis. Humanitarian sciences]. M.: Knizhnyj dom «Universitet», 2 Ed. 2003. 240 p.
2. Mazin V. Vvedenie v Lakana [Introduction to Lacan]. Nezhin: ООО «Аспект-Поліграф» Publ. 2010. 212 p.
3. Avtonomova N. Lakan: vozrozhdenie ili konec psihoanaliza? [Lacan: Revival or End of Psychoanalysis?]. Bessoznatelnoe: priroda, funkci, metody issledovaniya / Pod red. A. S. Prangshvili. T. 4. Tbilisi, 1978.
4. Dyakov A. V. Zhak Lakan. Figura filosofa [Jacques Lacan. The figure of the philosopher]. M.: Izdatelskij dom «Territoriya budushego», 2010. – 560 p.
5. Vertel A. V. Pohliad na osobystist u struktornomu psykhoanalizi [View of personality in structural psychoanalysis]. Osobystist u razvytku: psykhologichna teoriia i praktyka: monohrafiia. – Sumy: Vyd-vo SumDPU imeni A. S. Makarenka, 2015. PP. 128–142.
6. Storozhenko N. V. Narcissizm i stadiya zerkala [Narcissism and the mirror stage]. Psihologiya i psihotekhnika. 2013. № 7 (58). PP. 652–662. DOI: 10.7256/2070-8955.2013.7.8032
7. Lakan Zh. Instanciya bukvy v bessoznatelnom ili sudba razuma posle Frejda [Instance of the letter in the unconscious or the fate of the mind after Freud]. Konsultativnaya psihologiya i psihoterapiya. 1996. T. 4. № 1. PP. 25–58.
8. Petrushkevych A. Nesvidome v kontseptsii Zh. Lakana: dyskurs Inshoho/dyskurs kultury [The unconscious in the concept of J. Lacan: the discourse of the Other / the discourse of culture]. Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Ser.: Filosofii. 2012. № 11. PP. 193–200.
9. Evans D. An introductory dictionary of Lacanian psychoanalysis. Routledge, 1996, 264 p. Doi: <https://doi.org/10.4324/9780203135570>
10. Lakan Zh. Iznanka psihoanaliza [The other side of psychoanalysis]. Kn. 17. M.: Logos, 2008. 266 p.
11. Naumova E. I. Konceptiya diskursov Lakana: znanie, nauka, universitet [Lacan's concept of discourses: knowledge, science, university]. Vestnik Leningradskogo gosudarstvennogo universiteta im. A. S. Pushkina. 2015. T. 2. PP. 36–43.
12. Konstanyuk V. Diskurs universiteta i sudba znaniya v epohu digitalizatsii [University discourse and the fate of knowledge in the era of digitalization]. Perekrystki. № 1. 2018. PP. 129–142.
13. Ogurcov A. Antipedagogika: vyzov postmodernizma [Antipedagogy: the challenge of postmodernism]. Vysshee obrazovanie v Rossii. 2002. № 5. PP. 79–86.
14. Lakan Zh. Seminary. Kn. 2. «Ya» v teorii Frejda i v tehnikе psihoanaliza (1954/55) [«I» in Freud's theory and in the technique of psychoanalysis (1954/55)]. M.: Izd. «Gnozis», Izd. «Logos», 1999. 520 p.
15. Zizek S. Jacques Lacan's Four Discourses. Available at: <https://www.lacan.com/zizfour.htm>

The concept of discourses and linguistic psychoanalysis of J. Lacan Ie. V. Nelin

Abstract. The article reveals the key ideas of J. Lacan on the development of personality and psychoanalytic pedagogy. It is established that agitating for a return to Freudianism, J. Lacan developed his own model of organization of the psyche, which was based on real, imaginary and symbolic aspects. It is substantiated that in 1968 J. Lacan presented his concept of discourses (forms of social interaction), which was based on Hegel's idea of the interaction of slave and master, as well as the ideas of Karl Marx on the domination of world capital.

Keywords: discourse, Jacques Lacan, psychoanalysis, psychoanalytic pedagogy, the mirror stage.